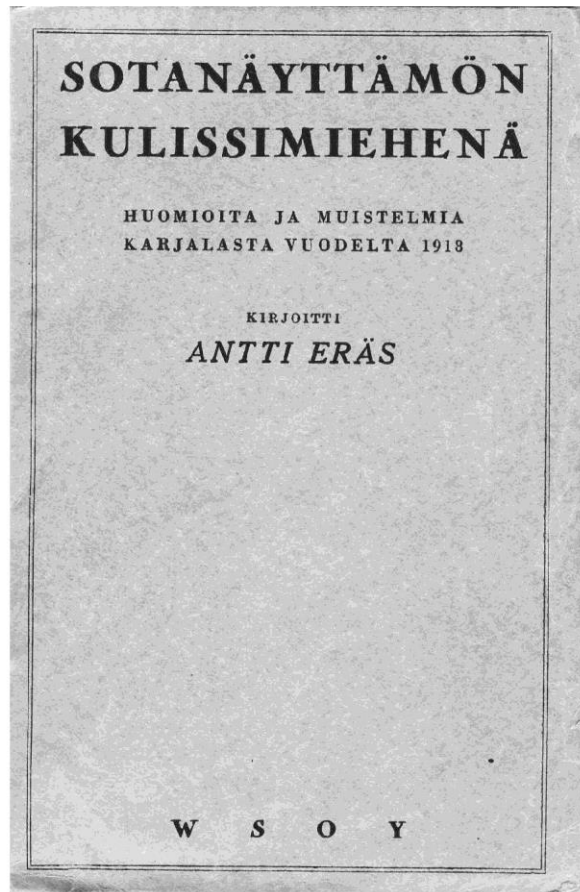

AIKALAISKUVAUS KARJALAN RINTAMALTA 1918

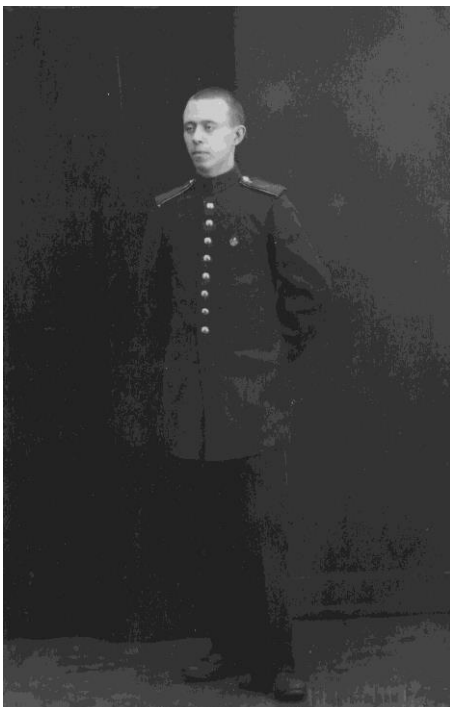
KOONNUT ILKKA MÄNTYVAARA

TAMPEREEN VAPAUSSODAN
PERINNEYHDISTYS 4.4.2017

RUUTIUKOT 15.1.2018

TAMRUN SENIORIT 24.3.2021

Tämä esitys perustuu pääasiassa palopäällikkö Leo Pesosen muistelmakirjaan "Sotänäyttämön kulissimiehenä", jonka hän julkaisi vuonna 1933 kirjailijanimellä Antti Eräs. Käsikirjoituksen hän teki muistiinpanojensa perusteella jo vuonna 1923, mutta katsoi, että aika ei ollut vielä kypsä sen julkaisemiseen. Kirjan lisäksi olen käyttänyt tässä esityksessä myös Internetistä löytyviä tietoja, jotka antavat taustatietoa esitykseen ja vahvistavat kirjan kertomuksia.

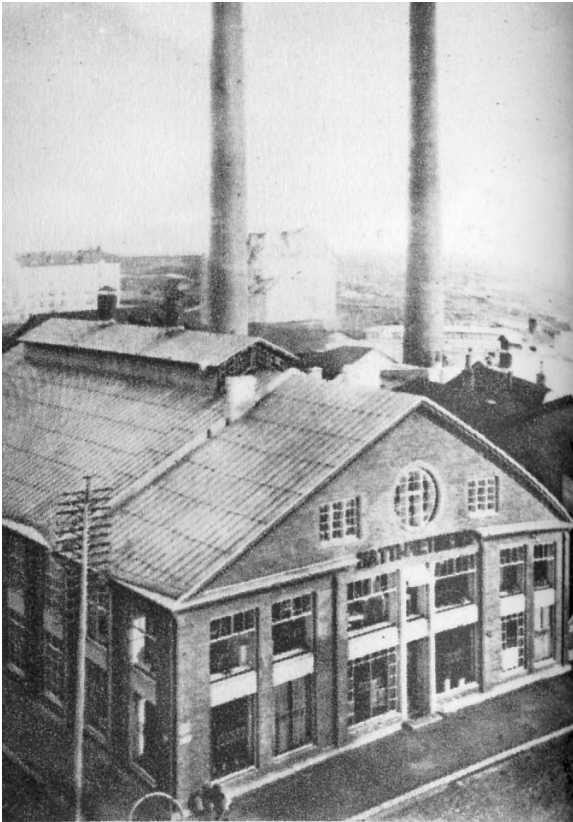
Leo Pesonen syntyi 24.6.1892 kauppiasperheeseen Viipurissa ja pääsi siellä ylioppilaaksi v. 1910. Hän lähti Helsingin yliopistoon lukemaan lakia ja suoritti oikeustutkinnon v. 1915. Varatuomarin arvon hän sai v. 1918. Hän kiinnostui jo nuorena paloalasta ja lähti heti valmistuttuaan v.1918 Saksaan opiskelemaan alaa. Tässä kuvassa hän on palomiehenä Berliinissä. Myöhemmin hän tutustui alaan myös Yhdysvalloissa, Itävallassa ja Unkarissa. Hän toimi yli 20 vuotta Palosuojeluyhdistyksen toimitusjohtajana ja 1930-luvulla hän osallistui vahvasti Suomen palolainsäädännön kehittämiseen. Palopäällystökoulun johtajana hän toimi vuosina 1933-1948 ja Helsingin kaupungin palopäällikkönä vuodesta 1948, kunnes joutui eroamaan sairauden takia vuonna 1956. Hän julkaisi useita pakinatyyppisiä kirjoja nimellä Antti Eräs.

Tammikuussa 1918 Leo P oli hovioikeuden auskultantti, jolla ei ollut mitään sotilaskoulutusta. Kuitenkin hän ha-

lusi lähteä rintamalle puolustamaan Suomen laillista hallitusta. Kun hän katsoi sotimista siviilimiehen silmin, hän näki siinä myös huvittavia ja tehottomia puolia, joita hän kritisoi kirjassaan. Juristina hänen mielenkiintonsa suuntautui erityisesti sotilashallinnon kehittämiseen.

Tammikuun puolivälissä oli Viipurissa 500 miehen suojeluskuntajoukko, jolla oli aseistuksenaan 120 kivääriä. Hieman suuremmalla Viipurin järjestyskaartilla oli 200 kivääriä. Sen sijaan venäläisen varuskunnan vahvuus oli noin 1500 miestä. Suojeluskunta kuitenkin pyrki selvittämään avun mahdollisuutta muilta Karjalan suojeluskunnilta mahdollisten levottomuuksien aikana. Viipurin suojeluskunta teki tämän lisäksi yhteistyötä porvarillisen Karjalan kansalaisliiton kanssa, jonka pyrkimyksenä oli levottomuuksien ennaltaehkäisy.

Tilanne Viipurissa alkoi kiristyä. Tammikuun 17. päivänä suojeluskuntalaiset sytyttivät palamaan järjestyskaartin (punakaartin) Mikkeliin matkalla olleen asejunan. Seuraavana päivänä suojeluskuntalaiset takavarikoivat jo sammutetusta junasta 70 kivääriä ja 10000 patruunaa. Viipurissa järjestyskaarti hyökkäsi 19. ja 20. päivän välisenä yönä suojeluskunnan asevarastoon Pietisen tehtaalle (kuva vier.) ja vei sieltä aseita. Tammikuun 20. päivänä lähti järjestyskaartiosasto junalla Taavettiin hakemaan pois suojeluskunnan ottamia aseita, mistä syntyi kahakka osapuolten välille.

Kaupungissa liikkuvista huhuista huolimatta tammikuun 22 päivän iltana Viipurin teatterissa oli Tuhkimon ensi-ilta ja yleisöäkin oli kohtalaisesti, Leo Pesonenkin oli siellä. Väliajalla oville ilmestyi aseellisia venäläisiä sotamiehiä ja sanottiin, että teatteri oli piiritetty. Esitystä kuitenkin jatkettiin, vaikka esityksen aikana kuului tykinlaukaus, joka oli hälytysmerkki venäläiselle varusväelle. Ulos tultuaan teatteriyleisö kuuli kiväärin laukauksen ja huomasi, että Aleksanterinkatu oli sotamiesten eristämä. Yleisö päästettiin kuitenkin kulkemaan kadun poikki.

Kadulla puhuttiin, että kaupunkiin oli tullut suuri suojeluskunta-armeija. Tässä olikin sikäli perää, että tammikuun 21. päivän vastaisena yönä oli kaikki Karjalan suojeluskunnat hälytetty kutsuttavaksi Viipuriin. Noin 500-päinen joukko suojeluskuntalaisia kokoontui Hiitolassa, josta he 22. päivänä tulivat junalla Viipuriin. Perillä jääkäriluutnantti Woldemar Hägglundin komentamat suojeluskuntalaiset miehittivät 40 miehen voimin rautatieaseman ja ottivat sen varastosta venäläisten aseita. Viipurista Hägglund lähetti kenraali Mannerheimille viestin: "Karjala nousee kaikin miehinensä vapauttamaan maata anarkian häpeästä. Luotamme urheitten Pohjanmaan miesten täyttävän velvollisuutensa". Hägglund kuitenkin pelkäsi järjestyskaartilaisten yrittävän yhdessä venäläisten sotilaiden kanssa piirittää suojeluskuntalaiset kaupunkiin ja hän päättikin vetää joukkonsa pääosan Viipurinlahdella sijaitsevaan Venäjänsaareen.

Kadulla puhuttiin, että kaupunkiin oli tullut suuri suojeluskunta-armeija. Tässä olikin sikäli perää, että tammikuun 21. päivän vastaisena yönä oli kaikki Karjalan suojeluskunnat hälytetty kutsuttavaksi Viipuriin. Noin 500-päinen joukko suojeluskuntalaisia kokoontui Hiitolassa, josta he 22. päivänä tulivat junalla Viipuriin. Perillä jääkäriluutnantti Woldemar Hägglundin komentamat suojeluskuntalaiset miehittivät 40 miehen voimin rautatieaseman ja ottivat sen varastosta venäläisten aseita. Viipurista Hägglund lähetti kenraali Mannerheimille viestin: "Karjala nousee kaikin miehinensä vapauttamaan maata anarkian häpeästä. Luotamme urheitten Pohjanmaan miesten täyttävän velvollisuutensa". Hägglund kuitenkin pelkäsi järjestyskaartilaisten yrittävän yhdessä venäläisten sotilaiden kanssa piirittää suojeluskuntalaiset kaupunkiin ja hän päättikin vetää joukkonsa pääosan Viipurinlahdella sijaitsevaan Venäjänsaareen.

VENÄJÄNSAARI

SELLGRENIN HUVILA

W HÄGGLUND

4

Yöllä järjestyskaartilaiset ja venäläiset miehittivät rautatieaseman ja ottivat panttivangeiksi sinne jääneet suojeluskuntalaiset, joille pääjoukko oli unohtanut ilmoittaa vetäytymisestään Venäjänsaareen.

Venäjänsaarella olevat suojeluskuntalaiset olivat käytännössä piiritettyjä. Viipurilaiset kuitenkin organisoivat ruuan kuljetuksen Venäjänsaareen eivätkä järjestyskaartit jostakin syystä sitä estäneet. Myös Leo Pesonen yhdessä ystävänsä Viljo Pelkosen kanssa vei sinne kaksi hevostenkuormaa ruokaa.

Venäjänsaarelaisten johtaja Woldemar Hägglund sai 24. päivänä kuulla tulleen nimityksen Viipurin suojeluskuntapiiriin päälliköksi. Tuona päivänä ainakin 1600 aseistettua suojeluskuntalaista liikehti eri puolilla Karjalaa, mutta Viipuri oli edelleen työväen järjestyskaartin hallussa. Seuraavana yönä kaupungin asemapäällikkö murhattiin. Samana yönä venäläiset sotilaat vaativat Venäjänsaarella olevia suojeluskuntalaisia poistumaan Viipurin linnoituksen alueelta ja luovuttamaan aseensa 36 tunnin kuluessa. Suojeluskuntajoukot ehdittiin kuitenkin nimetä hallituksen joukoiksi sisäasiainministeriön päällikön Arthur Castrenin 25.1. lähettämällä kiertokirjeellä.

Lopulta Suomen hallituksen lähettilään Enckellin ja Venäjän sota-asiaain kansankomissarin Podvoiskin välisissä neuvotteluissa päästiin sopuun asiasta. Podvoiski sähkötti 26. päivänä Viipurin armeijakomitealle, että heidän tulisi pysyä puolueettomina suomalaisten välisissä kahakoissa. Samana päivänä Venäjänsaaren suojeluskuntapataljoona lähti saaresta ja siirtyi Antreaan. Säiniön aseman luona suojeluskuntalaiset joutuivat taisteluun viipurilaisten kaartilaisien ja Pietariin matkaavien venäläisten matruusien kanssa. Kaartilaisille tarjottu asejuna lähti 27. päivänä Pietarista. Kämärän aseman luona 90 venäjänsaarelaista suojeluskuntalaista hyökkäsi junan kimppuun, mutta joutuivat perääntymään. Sota oli nyt syttynyt siis jo aikaisemmin kuin Pohjanmaalla.

Nyt kun Viipuri oli käytännössä venäläisten ja punakaartin miehittämä, Leo P halusi pois kaupungista valkoisten joukkoihin, jotka olivat tuolloin noin 50 km päässä kaupungista. Hän lähti erään ystävänsä kanssa hevosella matkaan. Tässä vaiheessa hän oli hovioikeuden auskultantti, jonka piti istua vielä harjoitukseksi käräjiä saadakseen varatuomarin arvon. Niinpä hän ilmoitti lähtevänsä Kirvun käräjille. Tämä selitys kelpasi hyvin Papulan sillan korvassa olleelle punaisten vartiolle. Matkalla tuli vastaan pitkä jono venäläisiä pakolaisia Imatralta ja Rauhan sanatoriosta. Lisäksi vastaan tuli Ensosta ja Tainionkoskelta pakenevia punakaartilaisia, jotka olivat matkalla Viipuriin liittyäkseen siellä punakaartiin. Matkueet sivuuttivat äänettäminä toisensa ollen ikään kuin puolueettomalla vyöhykkeellä.

Illan pimettyä matkalaiset saapuivat Jääsken sillalle, jossa sarkatakkiset berdaaneilla aseistautuneet suojeluskuntalaiset pysäyttivät heidät ja halusivat kuulla Viipurin kuulumisia (kuva yllä). Sen jälkeen jatkettiin matkaa Antrean, tutulle käräjäpaikalle. Nyt paikka oli täynnä suojeluskuntalaisia, jotka olivat varmoja voitostaan. Antreasta oli muodostumassa Karjalan armeijakunnan komentopaikka.

Seuraavana aamuna selvisi, että miehiä oli muutama sata eikä heillä ollut kunnon aseita, ei koulutusta, ei päälliköitä eikä sotilaspukuja tai muitakaan varusteita. Tykkejä oli 4 kpl ja konekivääreitä 6 kpl, mutta ei niihinkään osaavaa miehistöä.

Karjalan armeijakunnan pääesikunta sijaitsi Antrean asemalla rautatievaunussa. Helmi-kuun alkupuolella maakunnan oma poika jääkärikapteeni Aarne Sihvo otti Vuoksen rintamalla olevien hallituksen joukkojen päällikyyden. Leo P kuvaa Sihvoa seuraavasti: "Samana päivänä, kun Sihvo tarttui ohjaksiin, kasvoi Karjalan pienoisarmeen voima viisinkertaiseksi. Hän oli sotajoukon johtaja Jumalan armosta. Tarkka psykologinen silmä, nopea huomio- ja päättämiskyky, sytyttävä esiintymistapa ja sotapäälliköille välttämätön "kuudes

Aarne Sihvo ja hänen esikuntapäällikkönsä
Woldemar Hägglund

työläiset, eivät valkoiset ja punaiset kaartit, eivät punikit ja lahtarit, vaan Esivalta ja epäjärjestys ja - ennen kaikkea - suomalaiset ja ryssät. Me tunsimme olevamme itsenäiseksi julistetun Suomen tasavallan armeijan ensimmäisiä vapaaehtoisia sotilaita, jotka käymme taisteluun suuren itsenäisyysajatuksen lopulliseksi toteuttamiseksi."

Joukkojen keskuudessa tiedon kulku oli huonoa ja kaikenlaisia perättömiä huhuja oli paljon liikkeellä. Leo Pesosen jälkeen rintamalle tuli myös hänen hyvä ystävänsä maisteri Viljo Pelkonen ja yhdessä miehet päättivät ryhtyä toimeen tiedonkulun parantamiseksi. Näin sai alkunsa Pääesikunnan tietotoimisto, joka lieenee ainutlaatuinen sotahistoriassa, ellei nimeltään, niin ainakin laadultaan. Nykyisessä kielenkäytössä sitä kai kutsuttaisiin tiedotustoitistoksi. Toimisto järjesti parissa päivässä Karjalaan tiedonantoverkon, jota pitkin pitäjiä kuuluminen saapuivat rintamalle nopeasti. Sotauutiset soitettiin rintamalta puhelimitse määräaikaoina viiteen keskuspaikkaan, josta ne

aisti", vaistomainen tilanteen tajuamiskyky, siinä ne ominaisuudet, jotka tekivät Sihvosta sotapäällikön. Miehet luottivat Sihvoon rajattomasti, ja koko epäröivä, masentunut mieliala oli kuin poispuhallettu heti, kun Sihvo otti päällikkyyden." Ensimmäisen raporttinsa Mannerheimille Sihvo lähetti Antreasta 12. helmikuuta (kuva alla, käsinkirjoitettu käännös Mannerheimiä varten).

Joukkojen mielialaa oli myös kovasti parantanut se seikka, että senaatti ehti ennen hajoamistaan julistaa suojelus-kunnat hallituksen joukoiksi, kuten jo edellä mainitsin. Alussa ei oikein tiedetty, oliko esivalta suojeluskuntien takana vai ei, ja tämä aiheutti miehistä epävarmuutta. Leo P kirjoittaa: "Tieto siitä, että oltiin itsensä Esivallan asemiehiä, lievensi myös suuresti kansalaissodan lamauttavaa luonnetta. Tuntui siltä, että tässä eivät nyt tappele porvarit ja

57

Karjalaan Armeijakunta
Antreasta 12 p:nä helmikuuta 1918.

General Mannerheim
Kenraali Mannerheim,
Seinäjokei.

92490

Kuulutus "jotta Antreasta tehtäväksi on
Juuri saapuneen sähkösanoman nojalla olen ottanut ylipääl-
likkyyden Vuoksen rintamalla, josta luottamuksesta kiitän, ja kiiru-
dan tekemään selkoa tilanteesta täällä. 11/2 kello 10 a.p. aloitti
vihollinen ankaran rynnätyksen Antrean tiedusteluksessa 5 km. Hanni-
lan asemalta länteen päin. Viivollainen vihollinen pakotti etujouk-
komme perääntymään Seitsoalan kylään alkoen saartaa joukkojamme siellä
ja katkaista samalla yhteyden Hannilan aseman ja Antrean välillä.
Samanaikaisesti hyökkäsi viivollainen vihollisjoukko etuvartiomme
kimppuun Kavantsaaren asemalla. Lännettäpäin Kaipolan kylästä työn-
tyvät punaiset ja etelästä rataa myöten etenevät ryssät kuulutus-
alueen kulkien saivat 3 tuntia kestäneen taistelun jälkeen väkijou-
kkojamme ammuntonia puutteen vuoksi perääntymään Hannilan asemalle.
Taistelussa kuoli valkoisia 2 ja haavoittui muutamia. Punaisen
miehenkunta laskettavaksi monissa kymmenissä.
Hannilaan lähetetty apujoukko ja tykistö pysäytti viholli-
sen Seitsoalan kylän luona, jossa meidän tappiomme pari kuollutta ja
kymmenkunta haavoittunutta. Vihollisen joukot ja heidän
aseamissa kymmenissä. Hämmästä tultua taukosi taistelu. Ryssät am-
puivat muutamia laukauksia tykeillään Karjalasta Hannilaan ilman
tuloksia.
Yö kulunut rauhallisesti. Muilla rintaman osilla on vihol-
linen tyytynyt joukkojen siirtelyyn ilman aktiivista toimintaa.
Kaukua koko Karjalaa on miesten alkujärjitys ja opastus
käynnissä, radat vartioidut ja vaaralliset henkilöt pidätetyt.
Korvatakseni yhä kasvavan harjoitettujen miesten tarpeen olen Hilt-
lan asemalle järjestänyt sotilasharjoitusten viimeistelilyksiksi.
Puuttuu vain aseita ja ampujatarpeita. Kun nyt näitäkin on kondak-
koin odotettavissa niin töjään suorittavani tästä kriittisestä
tilanteesta ja voivani ryhtyä hyökkäykseen.
Karjalaan Armeijakunnan Pääesikunta.
A. Sihvo.

toimitettiin edelleen puhelimella pitäjiin. Näin saatiin takaisin katkennut yhteys maakunnan ja Antreassa olevan esikunnan välille.

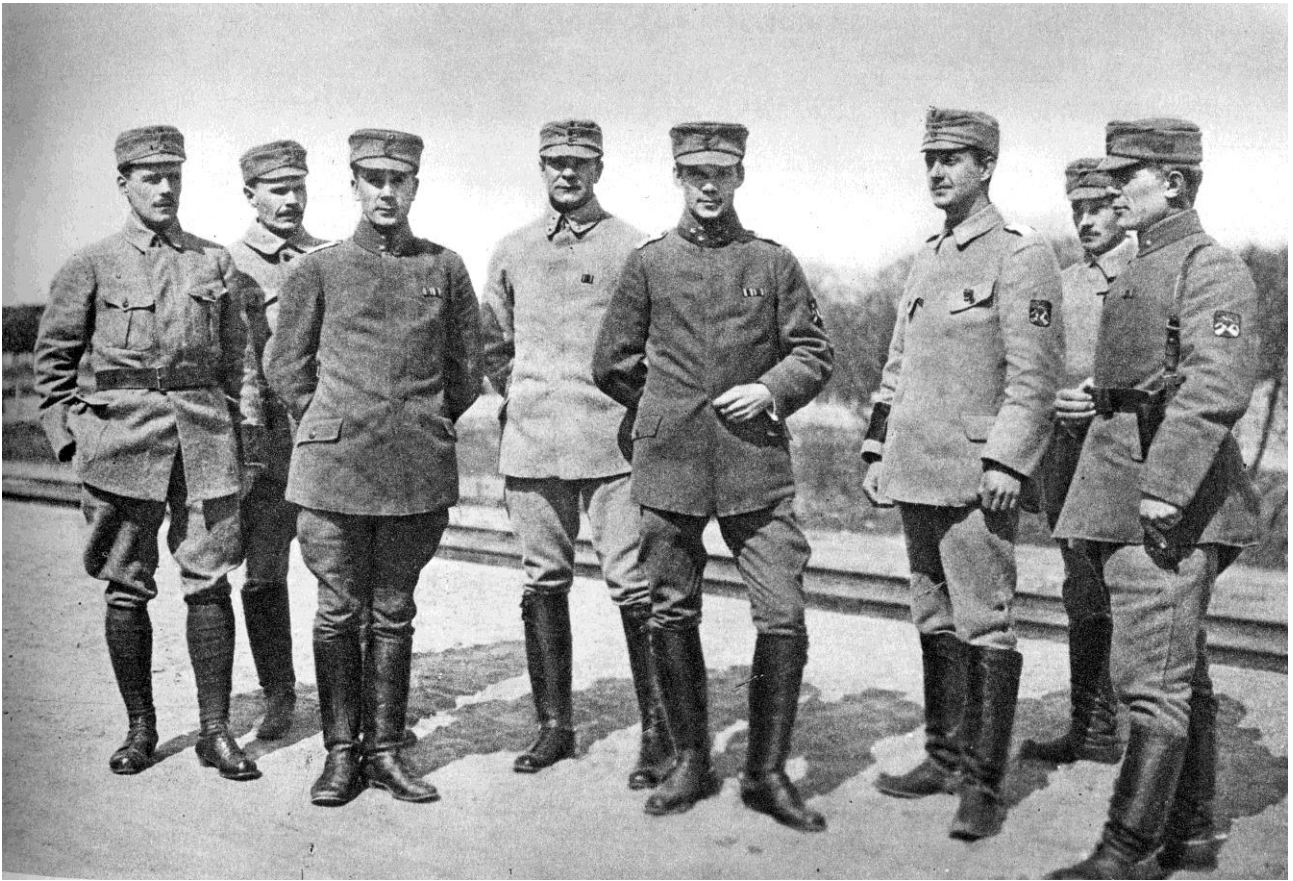

Tietotoimisto järjesti myös postin kulun kuntoon ja kenttäposti aloitti toimintansa. Perustettiin myös sanomalehti, Pääesikunnan Tiedonantolehti, jonka ensimmäinen numero ilmestyi 4. helmikuuta, kuukautta aikaisemmin kuin vastaava lehti Pohjanmaalla (kuva vieresä). Lehti toi maakuntaan luotettavat tiedot sotatointien kulusta ja esti siten perättömien huhujen leviämistä. Se sisälsi myös sotilasviranomaisten käskyt ja määräykset, joita piti yleisesti noudattaa. Leo P:n mielestä lehti vastasi useaa sataa kiväärimestä. Tietotoimisto oli myös esikunnan ainoa laitos, jonka jäsenillä oli kunnollinen suomen kielen taito, niin ruotsinkielistä oli upseeristo Sihvoa lukuun ottamatta.

Sihvolla oli vajaa 1000 miestä puolustamaan n. 150 km pitkää rintamaa. Olisi tarvittu lisää miehiä, aseita ja ampu-

pumatarvikkeita. Sihvolle kuului kuitenkin vain puhtaasti sotaliikkeiden johtaminen. Apujoukkojen ja varusteiden saanti riippui sotilaspiiripäälliköstä, joksi oli nimitetty entinen Antrean rintaman päällikkö. Häneltä ei apua saatu. Sitten tuli Vaasan senaatilta määräys ruveta värväämään 3000 palkkasotilasta 15 mk päiväpalkalla. Suojeluskuntien kannalta tämä määräys oli tuhoisa. Olisi ollut vaikea saada vapaaehtoisia rintamalle, jos värvätyille olisi maksettu palkkaa pelkästä koulutuksesta, joka olisi ensin pitänyt tehdä. Eivätkä suojeluskuntalaiset olisi tunteet itseään oikeiksi sotilaisiksi, jos ei heillekin olisi ruvettu maksamaan palkkaa. Karjalan suojeluskuntalaiset olisivat halunneet hankittavan asevelvollisia kutsuntojen avulla.

Leo P kirjoittaa: "Vapaussodan muuttaminen palkatuksi työksi oli niin epäonnistunut, kanssamme luonteeseen niin huonosti soveltuva toimenpide, että se ei voinut olla kenenkään kansaamme tuntevan keksimä. Luulimme sitä kenraali Mannerheimin esikuntaan pesiytyneiden muokalaisten keksimäksi ja katsoimme velvollisuudeksemme tarttua asiaan."

Sihvon esikunta Antreassa

Sotilaspiirin päällikön esikunta käsitti asian niin, että se toimisi vain näiden värvättyjen esikuntana ja suojeluskuntalaiset saisivat pitää huolen omista asioistaan. Sihvon "maallikkojoukot" olisivat hallituksen joukkoja vain paperilla. Tietotoimiston päällikkö Viljo Pelkonen ymmärsi, että suojeluskuntien suhde sotilaspiiriin piti selkiyttää armeijan tyyliin ohjesäännöllä. Esikunta antoi hänelle tehtäväksi laatia ehdotuksen suojeluskuntalaitoksen sodan aikaiseksi järjestelyksi.

määräajoin tehtävä esikunnassa selkoa toiminnastaan ja suunnitelmistaan ja noudatettava esikunnan antamia ohjeita.

44 §.

Tarpeen vaatiessa voi esikunta asettaa toimihenkilölleen vakinaisia apulaisia ja määrätä, miten työt heidän kesken on jaettava. Tilapäistä avustusta on kukin toimihenkilö oikeutettu käyttämään tarvittaessa harkintansa mukaan, vastaten kuitenkin itse tehtävän kunnollisesta suorituksesta.

45 §.

Jonkun esikunnan jäsenen on pidettävä päivystysvuoroa esikunnan huoneustossa. Toiseksi ajoiksi voidaan tähän tehtävään määrätä myöskin joku asioihin täysin perehtynyt henkilö esikunnan ulkopuolelta.

46 §.

Esikuntien ja niiden toimihenkilöiden on annettava yleisesikunnalle ja keskus-esikunnalle tai näiden läheisille tai paikkakunnalla liikkuville sotaväenosastoille kaikkea mahdollista virka-apua sekä tietoja.

47 §.

Esikunnan jäsenet, toimihenkilöt ja kaikki suojeluskunnan joukot ja vartijat ovat tehtäväänsä suorittaessaan sen oikeussuojan, mutta myös sen edesvastuun alaisia, mitä valtion viranomaisista on säädetty.

120

48 §.

Esikuntien on alistuttava näihin ohjesääntöihin vastedes tehtäviin muutoksiin sekä uusiin määräyksiin.

Sortavalassa 18 p:nä helmikuuta 1918.

Karjalan sotilaspiiripäällikön yleisesikunta

Luutnantti Storm.

Esikuntapäällikkö.

Pekka Supinen.

Kansliapäällikkö

Hyväksyn:

Eversti Furumark.

Karjalan sotilaspiirin päällikkö.

121

Tietotoimistossa ryhdyttiin kiireesti laatimaan tätä ehdotusta. Siellä ei tosin ollut yhtään upseeria, mutta maallikkovoimin kirjoitettiin Suomen ensimmäinen virallinen suojeluskuntaohjesääntö vajaassa vuorokaudessa Hiitolan osuuskupan ulla-kolla. Sotilaallisena asiantuntijana toimi silloinen aliupseeri voimistelunopettaja Erkki Villa. Ohjesäännön tarkistuslu-

ku suoritettiin tietotoimiston 6-9 henkilön voimin iltayöllä. Seuraavana aamuna suojeluskunnan päälliköt hyväksyivät ohjesäännön yksimielisesti. Sen jälkeen maakunnan eri puolilta tulleiden miesten lähetystö vei ohjesääntöehdotuksen sotilaspiirin päällikölle eversti Furumarkille pyytäen ohjesäännön vahvistamista ja värväystoiminnan lykkäämistä siksi, kunnes Mannerheimille olisi ehditty selostaa asemaa Karjalassa. Ohjesääntö hyväksyttiin 18.2.

Leo P kirjoittaa: *Vanhana sotilaana, jonka veriin oli mennyt tuo vanha preussilainen periaate 'marschieren und nicht resonieren', piiripäälliköstä oli tietenkin vaikea mukautua tällaiseen säännölliseen sodankäyntiin kuulumaan aitomaallikkomaiseen menettelyyn. Hänen erittäin suurena ansionaan pysyy, että hän nopeasti käsitti nuo ehdotukset välttämättömiksi ja suhtautui niihin oikeamielisesti. --- Seuraavana iltana lähti ylimääräinen juna Pohjanmaalle viemään kenraali Mannerheimille piiripäällikön hyväksymää ehdotusta olojen järjestämiseksi. Päämajassa lähetystö oli otettu erittäin ystävällisesti vastaan. Ohjesääntöehdotus oli herättänyt suurta mielenkiintoa, sillä siellä oli ajateltu jotakin samansuuntaista, mutta kaikki oli ollut vielä ajatuksena vain. Sanottiin, että suojeluskuntalaitoksen sodanaikainen järjestely tullaan ulottamaan yli koko maan ja pyydettiin meikäläinen ohjesääntö työn pohjaksi. Palkkasoturien pestaus Karjalassa lykättiin toistaiseksi, kunnes oli ehditty saada rintama turvatuksi vapaaehtoisten voimien liikekannalle saattamisen tietä ja piiripäällikön esikuntaan nimettiin oman maakunnan miehiä.*

Ohjesäännössä oli kaikkiaan 48 pykälää ja siinä määriteltiin mm. esikunnan kokoonpano ja tehtävät, miesten luettelointi, joukkojen järjestäminen, harjoittaminen ja varustaminen, vartiopalvelus, järjestyksenpito, tiedottaminen ja viestin kuljetus, hankinta, muonitus ja majoitus sekä terveydenhoito.

Ohjesäännössä esitettiin periaatteet sotilashallinnolle, jota Karjalan suojeluskuntajoukoilla ei siihen mennessä kunnolla ollut. Se jouduttiin organisoimaan pitkälti siviilimiesten voimin, koska upseereista oli suuri puute. Sotilaspiirissä oli vain kaksi upseeria, piirin päällikkö ja hänen esikuntapäällikkönsä. Upseerin tehtäviin sijoitettiin kaikki jääkärit eikä heitä riittänyt edes kaikkien komppanioiden päälliköiksi.

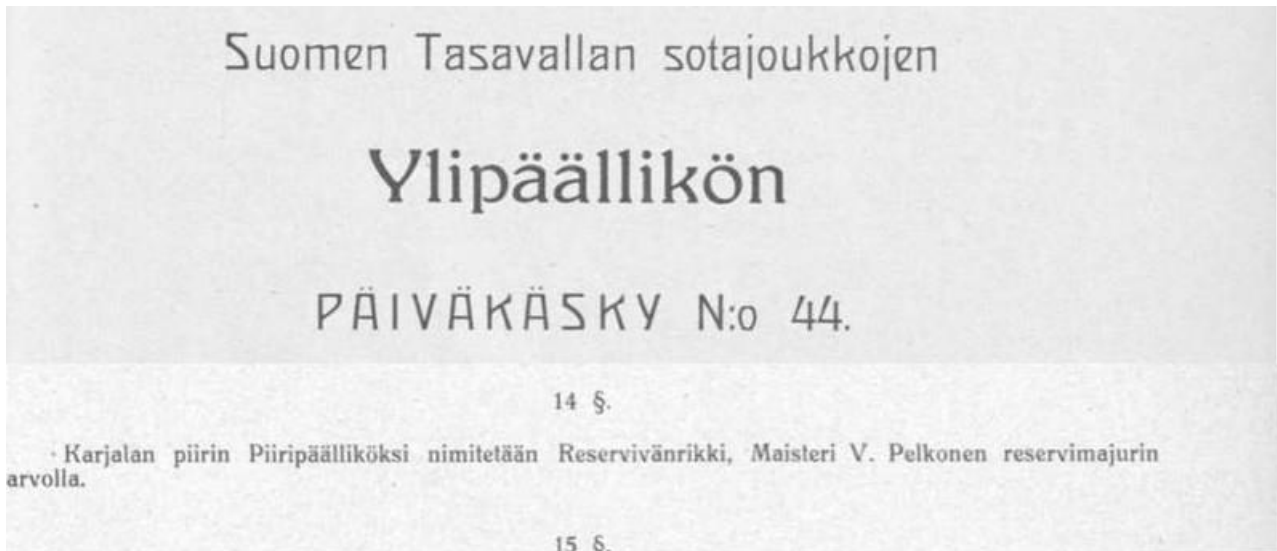
Ennen ohjesäännön saamista Karjalassa oli suuri määrä erilaisia esikuntia ja niiden laatu oli kirjava. Oli pää- ja yliesikuntia sekä pitäjä- ja kyläesikuntia. Piiripäällikön esikunta piti nimittää Yleisesikunnaksi, kun muut nimet oli jo käytetty. Leo P kirjoittaa:

Jokainen esikunta määräsi ja hallitsi sillä rajattomalla vallalla, jonka sodan rautaiset olosuhteet tekevät välttämättömäksi. Niinpä mm. itse kukin alussa määräsi junien kulusta omalla alueellaan. Jos esim. Pimittylän kylän Pääesikunnan Ylipäällikön Adjutantin herra Apulainen tahtoi matkustaa, annettiin asianomaiselle asemapäällikölle määräys, ettei juna saa lähettää, ennen kuin mainittu hyvin tärkeä sotapersoon saapuu.

Uudessa sotilashallinnossa jokaiseen pitäjään nimettiin suojeluskunnan paikallisesikunta, jolle oli annettu painetut tarkat toimintaohjeet. Harjoituspäällikkö hoiti joukkojen koulutusta, talouspäällikkö muonitusta ja majoitusta ja tietotoimiston päällikkö tiedotusta ja agitaatio-toimintaa. Paikallisen suojeluskunnan joukot jaettiin rintamalle lähetettäviin harjoitusjoukkoihin ja kotirintamalle jääviin vartiojoukkoihin. Rintamajoukkoja ei enää nimetty minkään paikkakunnan mukaan, vaan ne olivat tasavallan armeijan sen ja sen joukko-osaston sotilaita.

Paikallisesikuntien lisäksi oli viisi keskusesikuntaa, joissa oli samat toimielimet kuin paikallisesikunnissakin. Lisäksi niissä oli sotatuomari. Koko maakuntaa hallitsi Yleisesikunta, jossa oli lisäksi liikennepäällikkö, suojeluskuntien tarkastaja ym. virkailijoita. Hallinto oli

ilmeisen hyvin onnistunut, koska Viljo Pelkonen ylennettiin suoraan maisterista majuriksi ja Leo P sai 2 lk vapaudenmitalin.

Allekirj. **G MANNERHEIM**

Kun palkkasotilaiden värväys oli peruttu, Karjalassa käynnistettiin kutsunnat. Pikainen kutsuntojen toimeenpano ilman em. sotilashallintoa olisi ollut mahdotonta. Nyt oli tavallisen yhden ikäluokan sijasta kutsuttava palvelukseen 20 ikäluokkaa kerralla ja toimitettava samalla liikekannallepano. Päätös kutsunnoista tehtiin Vaasan senaatissa viikkoa ennen helmikuun loppua. Tiedonkulku Sortavalaan kesti viikon ja kutsunnat pääsivät alkuun vasta maaliskuun puolella. Kun kutsutut tarvitsivat vähän koulutustakin, ehtivät nämä joukot rintamalle vasta huhtikuulla sodan loppuvaiheissa.

Yleisesikunta sai viikossa kutsunnat käyntiin yli 60 paikassa, joihin saatiin lääkärin, kutsuntaluettelot ja toimintaohjeet. Apuna käytettiin puhelimia, kirjapainoja ja paikallisia tietotomistojia. Kutsunnat toimitettiin asiallisesti ohjeiden mukaan ja miehet lähtivät suoraan kutsuntapaikoilta joukko-osastoihinsa. Kouluttajina toimivat jääkärit.

Leo P toimi kutsuntojen tarkastajana ja kiersi siinä ominaisuudessa kutsuntapaikoilla. Kerran hän teki tarkastusmatkan Suojärvelle. Kulkuvälineenä oli Valamon luostarin valtion käyttöön antama pitkä heinillä täytetty reki, jota luostarin hevonen veti. Esikunnasta oli mukana kuski. Kutsuntapaikoilla Suistamolla, Suojärvellä, Korpiselässä ja Soanlahdella kaikki sujui moitteettomasti. Suojärvellä Leo P majoittui isoisäni metsänhoitaja Einari Mäntyvaaran kotiin (kuva vieressä). Hän oli myös Annantehtaan lahjoitusmaiden hoitaja ja oli saanut paikallisen esivallan aseistetuksi venäläisiltä metsänvartijoilta otetuilla berdaaneilla, joihin oli vain kymmenkunta panosta kuhunkin. Näilläkin varusteilla esivallasta esiintyi niin ponnekkaasti, että mitään epäjärjestystä ei päässyt syntymään, vaikka paikallisilla metsätyömiehillä saatokin olla sympatioita punaisten suuntaan. Metsänhoitaja Mäntyvaaran luona Leo P tapasi talon 8-vuotiaan Raili-

tyvaaran kotiin (kuva vieressä). Hän oli myös Annantehtaan lahjoitusmaiden hoitaja ja oli saanut paikallisen esivallan aseistetuksi venäläisiltä metsänvartijoilta otetuilla berdaaneilla, joihin oli vain kymmenkunta panosta kuhunkin. Näilläkin varusteilla esivallasta esiintyi niin ponnekkaasti, että mitään epäjärjestystä ei päässyt syntymään, vaikka paikallisilla metsätyömiehillä saatokin olla sympatioita punaisten suuntaan. Metsänhoitaja Mäntyvaaran luona Leo P tapasi talon 8-vuotiaan Raili-

tyttösen, mutta tuskin silloin aavisti, että hän 14 vuoden kuluttua menee tämän tytön kanssa naimisiin. Serkkuni Pirjo Manninen on kertonut vanhempiensa rakkaustarinan kirjassaan Taikasormus.

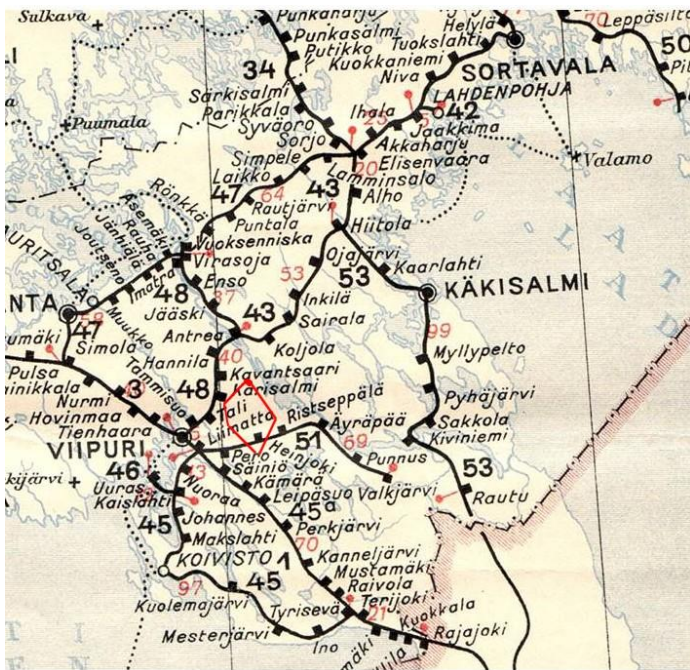
Kun kutsunnat oli hoidettu, rintamalla suunniteltiin vakavasti rajantakaisen Karjalan vapautusretkeä. Sitä varten kerättiin joukko miehiä ja Leo P toimi lakiasiantuntijana jaostossa, joka suunnitteli vallattavan alueen väliaikaisen hallinnon järjestämistä. Pian osoittautui, että tätä hanketta ei voitu kevään kelirikko-oloissa toteuttaa ja kootuista miehistä muodostettiin Sihvon joukkoihin 11. pataljoona. Leo P nimitettiin tämän pataljoonan adjutantiksi. Tässä työssä hän vertaa itseään prokuristiin, joka huolehtii siitä, että kaikki tehdään aikaan, tarpeelliset tavarat tilataan, päiväkäskyt ja vahvuusilmoitukset hoidetaan ja katsotaan, että asiat tapahtuvat. "Jos kaikki sujuu hyvin, se on päällikön ansio, mutta jos jotakin sattuu hullusti, se on adjutantin vika."

Ennen adjutantin toimeen ryhtymistään Leo P ehti käydä tutustumassa naapuripataljooniin, jotka kävivät asemasotaa Hannilan ja Ahvolan seudulla. Hannilan asemalla näkyi kotitekoinen panssarijuna. Rintamalta kuului jatkuvaa hiljaista laukaustenvaihtoa, kun lumipukuiset miehet ammuskelivat lumipenkkojen, massapaalien ja kivien takaa harvaksen vielä pimeässäkin.

Punaisilta vallattu panssarijuna ja punaisten kaivantoja Ahvolan rintamalla

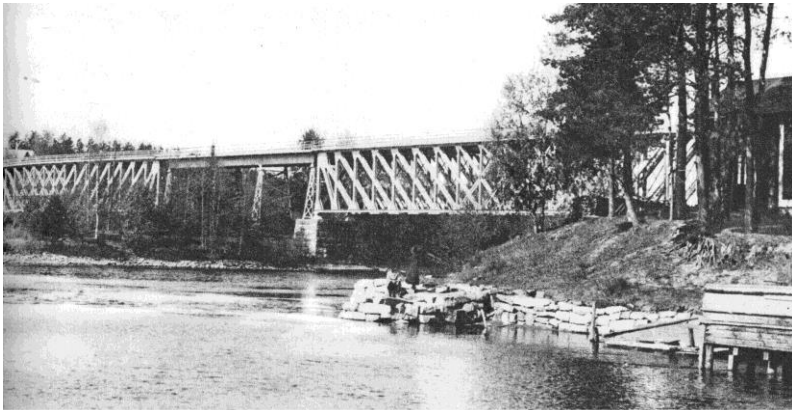

Karjalan armeijan huoltoa johdettiin Sortavalasta. Ruoka- ja ampumatarvikehuollon lisäksi vapaaehtoiset asiamiehet keräsivät kautta maakunnan sukkia, lapasia ja villapaitoja ja jakoivat niitä rintamajoukoille. Mielialaa kohottivat myös harjoitusleirissä toimeenpannut pienet juhlatilaisuudet, kun uusia joukkoja lähti rintamalle. Leo P kirjoittaa: *Se työ, minkä rintamalahetteinä toimivat reippaat naiset sota-aikana jo yksin keittiössä suorittivat oli suorastaan valtava. Heidän läsnäolonsa rintamalla oli myös omansa suuressa määrin vähentämään sotaan liittyvää tapojen raaistumista ja varmasti tärkeänä tekijänä siinä, että sodankäynti sai Karjalassa inhimillisemmän luonteen kuin olosuhteet huomioon ottaen oli pelättävissä.*

11. pataljoonan rintamakaista (kuvassa punaisella) ulottui Oran kylästä Noskulle ja Kääntymälle. Siihen kuului myös Heinjoki, jonne ei kuitenkaan riittänyt pataljoonan joukkoja, vaan sitä puolusti paikallinen suojeluskunta. Punaiset yrittivätkin vallata Heinjoen, mutta pataljoonan kolmas ja neljäs komppania ehtivät ajoissa paikalle ja Heinjoki saatiin pidetyksi. Tämä olikin tärkeää, sillä viikon kuluttua tästä alkoi Vilkan hyökkäysarmeijan keskittäminen Heinjoelle. Heinjoen vahvojen varustusten jääminen vihollisen käsiin olisi viivästyttänyt merkittävästi Viipurin valtausta.

Pataljoonan esikunta oli aluksi Antreassa ja siirtyi myöhemmin Kuukaupille.

Antrean rautatiesilta

Pataljoonan, eikä muidenkaan pataljoonien, joukoilla ei ollut mitään sotilaspukuja, vaan kaikki käyttivät omia vaatteitaan. Näin ollen joukko-osastoja oli vaikea erottaa toisistaan ja vihollisjoukoista. Niinpä 11. pataljoonan esikunta määräsi, että jokaisen oli ommeltava takkinsa kaulukseen keltainen nauha, jossa oli pataljoonan numero XI. Muita pataljoonia ei kuitenkaan saatu näin tekemään ja 11. pataljoonan miehiä haukuttiin mer-

kin takia krenatööreiksi. Merkistä olisi kuitenkin ollut hyötyä esim. Sihvon 6. pataljoonalle, joka joutui Juustilassa tappeluun jääkärijoukon kanssa, joka luuli ryysyisen näköistä pataljoonaa punaisiksi.

Leo P ei juurikaan kuvaa taisteluita eikä hänen pataljoonansa tainnut niihin joustuakaan. Huhtikuun lopulla käynnistyi Viipurin valtaus, jossa Sihvon joukkojen tehtävänä oli saartaa kaupunki länsipuolelta. Viipurista tulleiden yliloikkarien kertomusten mukaan vihollisen leirissä vallitsi täysi pakokauhu. 10. pataljoona kohtasi 29.4 yöllä Haminan tiellä Naulasaassa kaupungista läpimurtoa yrittävän suuren vihollisjoukon ja otti sen vangiksi. 11. pataljoona olisi halunnut

Naulasaaren vangit tuodaan Viipuriin

ottaa osaa Viipurin valtaukseseen, mutta heidät käskettiin Hovinmaalle Naulasaaren taistelun reserviksi. Reserviä ei kuitenkaan tarvittu ja pataljoona sai nukkua yönsä rauhassa. Aamulla sitten kuultiin, että Viipuri oli vallattu. Naulasaassa vangitut tuotiin Viipuriin. Ilta-puolella esikunta ehti Viipuriin. Kaupunki ei näyttänyt kärsineen näkyviä vahinkoja. Leo P meni yöksi kotiinsa ja ehti parahiksi iltateelle. Kotona kaikki näytti olevan ennallaan.

Sodan jälkeen pääsi Viipurissa valloilleen koston henki ja paljon venäläisiä ja punavankeja teloitettiin. Tätä Leo P paheksui. Kirjansa loppusanoissa hän kirjoitti: *Me olimme sodan ankarissa oloissakin noudattaneet sodankäynnin sääntöjä, ja nyt sodan loputtua, kun ns. kellariherrat ja muut - etupäässä sotaan osaaottamattomat - voimat pääsivät valloilleen, alkoi epäjärjestys ja mielivalta niin laajassa mittakaavassa, ettei sitä voi yksityisinä rikostekoina selittää.* Hän kuitenkin jatkaa toiveikkaasti:

Sovinnon hetki on kerran varmaan koittava. Aika on arpeuttava taistelun haavat. Uudet tehtävät, uudet kiista-aiheet tulevat uusien ihmisten mieltä kiinnittämään, ja veljesvainon kamalat ajat siirtyvät auttamattomasti historian tutkijoiden saaliiksi. Tai voi sattua tapauksia, jotka kiirehtivät sovintoa. Silloin, kukapa sen tietää, voi suuren vaaran hetkellä osoittaa eheytymistä helpottavaksi se, ettei kumpikaan puoli ole yksinomaan anteeksiantavana puolena. Niin voi vapaussodan surullinen loppuselvitys löytää oman tarkoituksensa.

Tätini Raili Mäntyvaara ja Leo Pesonen vihittiin avioliittoon uuden vuoden aattona 1932 morsiamen kotona Haapajärvellä ja seuraavana vuonna lähti kirja Sotanäyttämön kulissimiehenä painoon.

Ilkka Mäntyvaara

Kuvat pääosin kirjasta Suomen Vapaussota kuvissa, Helsinki 1934, kuvia myös internetistä ja Pirjo Mannisen kotialbumista.